

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
MUZEJS

Neaizmirstamās biogrāfijas

Daiga Jamonte, Bc.hist
Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Helēnas Ledus dzimtenes mīlestība

Helēna Ledus (pirms uzvārda latviskošanas – Eisbergs, pēc laulībām – Starca, avotos un literatūrā figurē dubultuzvārdi Eisbergs-Ledus, Ledus- Starca; **1912. gada 1. novembris-2005. gada 3.janvāris**) ir latviešu botāniķe, kas gan diemžēl tikai neilgu laiku spējēja strādāt Latvijā, šajā laikā lielākoties pievēršoties Rietumzemgales floras pētniecībai.

Helēna Starca 1962. gadā. Foto: LU Muzeja krājums

Materiāli Latvijā par pētnieces dzīvi ir saglabājušies maz, acīmredzot tādēļ, ka H. Ledus zinātniskā darbība Latvijā noritēja salīdzinoši neilgu laiku, lielāko savas dzīves daļu viņa pavadīja ASV. Tomēr LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās glabātajā *Herbarium Latvicum* kolekcijā joprojām apskatāms daudzskaitlīgs botāniķes ievākto un noformēto augu paraugu klāsts.

H. Eisbergs ir dzimusi 1912. gada 1. novembrī Zebrenes pagastā, toreizējā Tukuma apriņķī Bikstu pagastskolā. Helēnas tēvs Kārlis Roberts bija pagastskolas skolotājs, vēlāk – pārzinis. Māte – Marija Helēna, dzimusi Bullis. Helēnai bija vecāks - 1910. gada 10. novembrī dzimis brālis Pauls.

Helēna Ledus ar brāli Paulu. 20. gs. 30. gadi. Foto: LU Muzeja krājums

Skolas gaitas Helēna uzsāka Bikstu pagastskolā, tālāk – Jaunpils pagastskolā, bet izglītību turpināja [Jelgavas Valsts skolotāju institūtā](#), ko beidza 1932. gadā [1]. Šajā gadā tēvs ir iesniedz lūgumu Iekšlietu ministrijai par ģimenes [uzvārdu maiņu uz Ledus](#) [2].

Bikstu koris 1931.gada jūlijā pie biedrības nama. 2. rindā sēž trešā no labās puses - Ledus kundze, viņai blakus Roberts Ledus. 4. rindā otrā no labās puses - Helēna Ledus. Foto: Maijas Zeipiņas arhīvs

Pabeigusi skolotāju institūtu, H. Ledus tā paša gada rudenī iestājās **Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē** dabaszinātņu nodaļas sistemātiskās botānikas grupā, kuru beidza 1938. gada februārī, iegūstot [dabas zinātņu kandidāta grādu](#) [3].

1937. gadā H. Ledus sāka strādāt kā subasistente **Augu morfoloģijas un sistemātiskās botānikas katedrā**, bet kopš 1938. gada rudens semestra bija jaunākā asistente. Viņas pienākumos bija herbārija kārtošanas darbi, praktiskie darbi ziedaugu un morfoloģijā un sistemātikā. Acīmredzot pateicoties šiem uzdevumiem, **LU herbārijā** saglabājušies daudzi H. Ledus vāktie un rūpīgi noformētie augu paraugi.

H. Ledus iesaistījās biedrību dzīvē. H. Ledus darbojās Latvijas Bioloģijas biedrībā, Fenno-Baltijas Augu ģeogrāfu savienībā, 1938. gadā viņa piedalījās Fenno-Baltijas augu ģeogrāfu konferencē Helsinkos un Olandes salās. Iespējams, ka studiju gados H. Ledus darbojusies arī LU Dabaszinātņu studentu biedrībā. LU Botāniskā dārza draugu biedrībā kopš 1939. gada jaunā zinātniece darbojās valdē, bet 1941. gadā viņai tika uzticēts iesniegt pieteikumu Rīgas pilsētas komisāram, lai biedrība varētu atjaunot savu darbību [4].

H. Ledus darbojās arī žurnāla "Daba un Zinātne" redakcijas komisijā.

1939. gadā H. Ledus apprecējās ar ievērojamo latviešu biologu **Kārli Starcu** (1897 - 1953) 1943. gadā viņiem piedzima dēls Jānis. Kara beigās ģimene emigrēja. 1950. gadā viņi pārcēlās uz ASV un apmetās **Indianapolisā**. kur [K. Starcs sākotnēji strādāja](#) "kāda miljonāra 40 akru lielajā parkā." [5] 1952. gadā autokatastrofā gāja bojā K. Starca dēls no viņa pirmās laulības, bet 1953. gadā mūžībā devās arī pats K. Starcs. H. Starca ar dēlu Jāni palika vieni.

1954. gadā H. Starca iestājās Indianapolisas Baltera Universitātē un studēja **mikrobioloģiju**. Jau studiju laikā zinātniece sāka strādāt **Marion County General slimnīcā**, kur nostrādāja līdz pat aiziešanai pensijā 1979. gadā.

Dzīvojot ASV, H. Starca ne tikai sekmīgi attīstīja savu zinātnisko karjeru, bet arī **ieguldīja lielu darbu latviešu valodas un kultūras saglabāšanā un popularizēšanā trimdas latviešu vidē**. 1954. gadā viņa bija viena no Indianapolises Akadēmiskās kopas dibinātājām, kur tālākajos gados ilgstoši bija valdes locekle, kā arī darbojās Dāmu komitejā. Dāmu komiteja regulāri rīkoja literāros vakarus, kuros iepazīstināja ar latviešu rakstniekiem un dzejniekiem – gan klasiķiem, gan jaunajiem autoriem, kā arī ar Padomju Latvijā dzīvojošo autoru daiļradi. Trimdas periodikā tika publicēti H. Starcas raksti par latviešu sabiedriskajiem un kultūras darbiniekiem.

Latviešu sabiedriskās organizācijas ārzemēs lielu vērību pievērsa latviešu valodas saglabāšanai, sevišķu nozīmi piešķirot tās apguvei jaunajā paaudzē, kas jau bija dzimusi trimdā. H. Starca kādā diskusijā par to, [kā veicināt bērnos latviešu valodas apguvi](#) izteica savu viedokli, par ko presē rakstīja: "Mag. Helena Starca norādīja uz baznīcas svētdienas skolu svētīgo darbu, kas veido bērnu personību ētiskā garā, veidojot viņos kristīgu un latvisku dzīves ziņu, kā arī tautas kopības sajūtu. Skolas darbam jānorit pievilcīgā veidā, pielietojot modernākos gaismas un skaņas mācības līdzekļus, kā arī darbu grupās." [6] Viņa pati bija skolotāja baznīcas skolā, iesaistījās latviešu valodas nometņu, ko rīkoja ārzemju latviešu sabiedriskās organizācijas, darbībā.

Helēna Starca tautas tērpā. Foto: LU Muzeja krājums

Viņas [sabiedriskā darbība](#) emigrācijā īsumā rezumēta nekrologā: “H. Starca bija Indianas Zinātņu akadēmijas biedre, kā arī rošīga Pirmās latviešu ev. lut. draudzes Indianapolē darbiniece, svētdienas skolas skolotāja un „Floral Park” kapsētas latviešu nodalījuma pieminēkļa apkopēja. Garus gadus viņa bija Indianapolē latviešu akadēmiskās kopas valdes locekle. Ilgus gadus dziedājusi Indianas latviešu biedrības kori, bet līdz pat savai aiziešanai bija Indianas latviešu pensionāru biedrības biedre.” [7]

Nav brīnums, ka svešumā H. Starca aktīvi pievērsās kultūras dzīvei, tā viņai bija tuva un pazīstama kopš bērnības. Viņas tēvs, būdams Bikstu pagastskolas pārzinis, bija iesaistījies arī Bikstu sabiedriskajā un kultūras dzīvē, kur, visticamāk, piedalījās arī meita.

Helēna Starca mirusi Indianapolisā 2005. gada 3. janvārī.

Visu H. Ledus dzīvi pavadīja dziļa dzimtenes mīlestība. Strādājot Latvijā, viņa savā pētnieciskajā darbā lielāko uzmanību pievērsa savas dzimtās puses floras izpētei, bet pēc emigrācijas savas rūpes veltīja latviešu kultūras uzturēšanai trimdas sabiedrībā. H. Starcas dzīves noskaņu savā veltījuma dzejoļī [“Dziesmu teicēja”](#) ir centies izteikt Jānis Atstirve [7]:

“Dziesmiņa skanēja upītes malā...

Senmāte, senmāte, vai tu tā biji

Aiz gadu simtiem, aiz plašām jūrām,

levziedu rotātā Daugavas krastā?

Saucu saucu, nesusaucu. ...

Nedzird vairs senmāte saucienu manu,
Mūža miegu aizmigusi.

Kam gan lai taujāju, kam vēl lai prasu,
Svešu zemi staigādama.

Purvi purvi, meži meži,
Nav nevienas āra pļavas. . .
Asa asa purva zāle,
Aiz asuma neziedēja.

Dziedāsim, draugi, to seno dziesmu,
Māte ko dziedāja mūs auklējama;
Tēvs ko dziedāja, tīrumus ardams,
Brālis ko dziedāja, rudzīšus pļaudams,
Māsiņa, rozītes ravējama!

"Ābelei birst balti ziedi. . ."

Krīt man uz rokām, salaižas matos,
Ābele liecas pār mani un san.

"Taisīsim tiltu pār plašo jūru!"

Sidraba birzs ceļas Daugavas krastā...
Dunot tek Daugava, sidrabā mirdzot,
Krustā stāv māte ar bērnu pie rokas -

Teic dziesmiņu, māmuliņe!

Zied ieviņa ar ābeli
Vienā dārza stūrītī;
Ievai bija balti ziedi,
Ābelei sidrabiņa.

Tēva māte, mates māte, vecās mātes māmuliņa

Teic dziesmu dievainu. Rotā! Rotā!

Tālumi izzūd, laikiem šalc pāri

Mūžam jauna senmātes dziesma.

Klausiet jauni, klausiet veci. ..

Cepurītes noņēmuši.”

H. Ledus nozīmīgākās publikācijas Latvijā:

Ledus H. Pie Zebrus ezera. Daba un zinātne, nr.6. Rīga, 1938.

Ledus H. Notizen zu Flora von W-Zemgale in Lettland. Acta Horti botanici Universitatis latviensis. vol. 11., 12. Rīga, 1939.

Ledus H. Bikstu pagasts. Daba un zinātne, nr. 2. Rīga, 1939.

Ledus H. Par daudzsakņu Spirodella polyrrhyza (L.) Schleid. Latvijā. Daba un zinātne, 1939/1.

Linnē Dabas sistēma / Helena Ledus. Daba un Zinātne. Nr.4 (1936), 109.-112.lpp.

Augu sistemātika un augu ģeogrāfija / Helena Ledus. Daba un Zinātne. Nr.1 (1939), 25.-28.lpp.

Paldies Bikstu skolotājai Maijai Zeipiņai, kas sniedza informāciju par Ledus ģimeni.

Materiāli par Helēnu Ledus-Starcu, kā arī viņas vāktais herbārijs pieejams LU Muzeja [Botānikas un mikoloģijas kolekcijās](#) Rīgā, Kronvalda bulv. 4. Apmeklējumu piesakiet [šeit](#).

Atsauces:

[1] Jauni pedagogi// [Jaunais Zemgaliētis, Nr.134 \(17.06.1932\)](#)

[2] Citu iestāžu sludinājumi// [Valdības Vēstnesis, Nr.182 \(16.08.1932\)](#)

[3] Universitātes padomes lēmumi// [Brīvā Zeme, Nr.62 \(17.03.1938\)](#)

[4] Latvijas Universitātes Botāniskā dārza draugu biedrības sēžu protokoli. LU Muzeja krājums.

[5] Latvieši aizjūrā// [Latvija, Nr.41 \(11.10.1952\)](#)

[6] Arī dedzīgākās dzirkstis var apdzists// [Laiks, Nr.54 \(05.07.1972\)](#)

[7] Grīslītis G. Divās dienās trīs zaudējumi Indianapolē// [Latvija Amerikā, Nr.5 \(29.01.2005\)](#)

[8] Atstrive J. Dziesmu teicēja// [Labiētis, Nr.31 \(01.01.1966\)](#)

Literatūra:

Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919 – 1939. – 2 sēj.- LU, 1939.

Grīslītis G. Divās dienās trīs zaudējumi Indianapolē// [Latvija Amerikā, Nr.5 \(29.01.2005\)](#)